Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (pierwsza izba)

z dnia 14 kwietnia 2016 r.*

[Tekst sprostowany postanowieniem z dnia 29 listopada 2016 r.]

Odesłanie prejudycjalne — Dyrektywa 93/13/EWG — Umowy zawierane przez przedsiębiorców z konsumentami — Umowy kredytu hipotecznego — Klauzula ustanawiająca minimalną stopę oprocentowania zmiennego — Badanie ważności warunku umowy pod kątem jego nieważności — Postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym — Powództwo o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk — Zawieszenie postępowania wszczętego pozwem indywidualnym dotyczącego tego samego roszczenia

W sprawach połączonych C-381/14 i C-385/14

mających za przedmiot wnioski o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczeń w trybie prejudycjalnym, złożone przez Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie, Hiszpania) postanowieniami z dnia 27 czerwca 2014 r., które wpłynęły do Trybunału w dniach 11 i 12 sierpnia 2014 r., w postępowaniach:

Jorge Sales Sinués

przeciwko

Caixabank SA (C-381/14),

oraz

Youssouf Drame Ba

przeciwko

Catalunya Caixa SA (Catalunya Banc SA) (C-385/14),

TRYBUNAŁ (pierwsza izba),

w składzie: A. Tizzano, wiceprezes Trybunału, pełniący obowiązki prezesa izby, F. Biltgen, A. Borg Barthet, E. Levits (sprawozdawca) i S. Rodin, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Szpunar,

sekretarz: M. Ferreira, główny administrator,

uwzględniając pisemny etap postępowania i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 30 września 2015 r.,

* Język postępowania: hiszpański.

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu J. Salesa Sinuésa przez D. Cirerę Morę oraz F. Pertíneza Vílcheza, abogados,

— w imieniu Caixabank przez J. Fontquerniego Basa, doradcę, wspieranego przez A. Ferreresa Comellę, abogado,

— w imieniu Catalunya Caixa przez J.M. Rodrígueza Cárcama i I. Fernándeza de Senespledę, abogados,

— w imieniu rządu hiszpańskiego przez A. Gavelę Llopis, działającą w charakterze pełnomocnika,

— w imieniu Komisji Europejskiej przez J. Baquera Cruza oraz M. van Beeka, działających w charakterze pełnomocników,

[sprostowane postanowieniem z dnia 29 listopada 2016 r.] po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 14 stycznia 2016 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 Wnioski o wydanie orzeczeń w trybie prejudycjalnym dotyczą wykładni art. 7 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.U. 1993, L 95, s. 29 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 2, s. 288).

2 Wnioski te zostały złożone w ramach sporów między – po pierwsze – J. Salesem Sinuésem a Caixabank SA i – po drugie – Y. Dramem Ba a Catalunya Caixa SA w przedmiocie stwierdzenia bezskuteczności postanowień umownych zawartych w umowach kredytu hipotecznego.

Ramy prawne

Dyrektywa 93/13

3 Artykuł 3 dyrektywy 93/13 został sformułowany następująco:

„1. Warunki umowy, które nie były indywidualnie negocjowane, mogą być uznane za nieuczciwe, jeśli stoją w sprzeczności z wymogami dobrej wiary, powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta.

2. Warunki umowy zawsze zostaną uznane za niewynegocjowane indywidualnie, jeżeli zostały sporządzone wcześniej i konsument nie miał w związku z tym wpływu na ich treść, zwłaszcza jeśli zostały przedstawione konsumentowi w formie uprzednio sformułowanej umowy standardowej.

[…]”.

4 Artykuł 4 ust. 1 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Nie naruszając przepisów art. 7, nieuczciwy charakter warunków umowy jest określany z uwzględnieniem rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w czasie wykonania [zawarcia] umowy, do wszelkich okoliczności związanych z wykonaniem [zawarciem] umowy oraz do [wszelkich] innych warunków tej umowy lub innej umowy, od której ta [umowa] jest zależna”.

5 Artykuł 6 ust. 1 tejże dyrektywy stanowi:

„Państwa członkowskie stanowią, że na mocy prawa krajowego nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków”.

6 Zgodnie z art. 7 dyrektywy 93/13:

„1. Zarówno w interesie konsumentów, jak i konkurentów państwa członkowskie zapewnią stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieganie stałemu [dalszemu] stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez sprzedawców i dostawców z konsumentami.

2. Środki określone w ust. 1 obejmują postanowienia, według których osoby i organizacje mające uzasadniony interes na mocy prawa krajowego, związany z ochroną konsumentów, będą mogły wszcząć postępowanie zgodnie z właściwym prawem krajowym przed sądami lub przed organami administracyjnymi mającymi odpowiednie kwalifikacje do decydowania, czy warunki umowy sporządzone do celów ogólnego wykorzystania są nieuczciwe; co umożliwi powyższym osobom i organizacjom podjęcie stosownych i skutecznych środków w celu zapobieżenia stałemu [dalszemu] stosowaniu takich warunków.

[…]”.

Prawo hiszpańskie

7 Artykuł 43 Ley de enjuiciamiento civil (kodeksu postępowania cywilnego) z dnia 7 stycznia 2000 r. (BOE nr 7 z dnia 8 stycznia 2000 r., s. 575) stanowi:

„[J]eśli dla orzeczenia co do przedmiotu sporu konieczne jest rozstrzygnięcie kwestii stanowiącej główny przedmiot innego postępowania toczącego się przed tym samym sądem lub innym sądem, zaś połączenie spraw jest niemożliwe, sąd może w drodze postanowienia na wniosek dwóch stron lub jednej z nich, po wysłuchaniu drugiej strony, zawiesić postępowanie na aktualnym etapie zaawansowania do chwili zakończenia postępowania w przedmiocie kwestii wstępnej”.

8 Artykuł 221 kodeksu postępowania cywilnego dotyczący skutków orzeczeń wydanych w postępowaniach wszczętych przez stowarzyszenia konsumentów ma następujące brzmienie:

„[…]

1a. W przypadku gdy podnoszone żądanie dotyczyło zasądzenia świadczenia pieniężnego, obowiązku działania, wstrzymania się od działania czy też świadczenia rzeczy określonej indywidualnie lub gatunkowo, sąd w orzeczeniu uwzględniającym podniesione w pozwach żądania wskazuje poszczególnych konsumentów, na których rzecz, zgodnie z przepisami o ich ochronie, zostaje zasądzone to świadczenie.

Jeśli indywidualne wskazanie tych konsumentów nie jest możliwe, sąd określi dane, cechy charakterystyczne i wymogi konieczne dla zagwarantowania wymagalności świadczenia oraz, w odpowiednim przypadku, wszczęcia postępowania egzekucyjnego czy też przystąpienia do niego w przypadku wszczęcia go przez powodową organizację konsumencką.

2a. W przypadku gdy stwierdzenie bezprawności lub niezgodności z ustawą danej czynności czy danego zachowania leżało u podstawy zasądzenia czy też jedynego lub głównego rozstrzygnięcia, sąd w orzeczeniu określa, czy, zgodnie z przepisami o ochronie konsumentów, to stwierdzenie bezprawności lub niezgodności z ustawą wywiera skutki procesowe wykraczające poza krąg podmiotów będących uczestnikami danego postępowania.

3a. W przypadku gdy uczestnikami postępowania są konkretni konsumenci, sąd wydaje orzeczenie zawierające wyraźne rozstrzygnięcie w przedmiocie żądań podniesionych przez tych konsumentów.

[…]”.

9 Na mocy art. 222 kodeksu postępowania cywilnego:

„1. Prawomocne orzeczenie, niezależnie od tego, czy uwzględnia ono podniesione roszczenie, czy też je oddala, korzysta z powagi rzeczy osądzonej i na mocy ustawy wyklucza możliwość wszczęcia kolejnego postępowania, którego przedmiot byłby taki sam jak przedmiot postępowania, którego rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej.

2. Powaga rzeczy osądzonej obejmuje żądania powództwa głównego i powództwa wzajemnego, a także kwestie wskazane w art. 408 ust. 1 i 2 niniejszej ustawy.

Za nowe i odrębne w stosunku do podstawy, na której oparto ww. orzeczenie, należy uznać okoliczności, które zostały ujawnione już po upływie terminu na przedstawienie twierdzeń w ramach postępowania, w którym wydano to orzeczenie.

3. Powaga rzeczy osądzonej obejmuje strony postępowania, w którym zostało wydane rozstrzygnięcie, ich spadkobierców i zapisobierców, a także niebiorące udziału w postępowaniu podmioty praw uzasadniających legitymację czynną stron zgodnie z postanowieniami zawartymi w art. 11 niniejszej ustawy.

[…]

4. Korzystające z powagi rzeczy osądzonej prawomocne rozstrzygnięcie zawarte w orzeczeniu kończącym postępowanie w sprawie wiąże sąd, przed którym wszczęte zostało kolejne postępowanie, jeśli postępowanie to jest z perspektywy tego ostatniego postępowania logiczną przyczyną wszczęcia postępowania o takim przedmiocie, toczącego się między tymi samymi stronami lub też jeśli rozstrzygnięcie korzysta z powagi rzeczy osądzonej w odniesieniu do nich na podstawie przepisów prawa”.

10 Sąd odsyłający interpretuje te przepisy proceduralne jako nakładające na niego obowiązek zawieszenia toczących się przed nim postępowań, wszczętych wniesionymi przez konsumentów pozwami indywidualnymi o stwierdzenie bezskuteczności nieuczciwego warunku umowy, w oczekiwaniu na wydanie prawomocnego orzeczenia w postępowaniu wszczętym przez stowarzyszenie należycie upoważnione do wniesienia pozwu zbiorowego o zaniechanie stosowania analogicznego warunku.

Postępowania główne i pytania prejudycjalne

11 W dniu 20 października 2005 r. Jorge Sales Sinués zawarł umowę w przedmiocie odnowienia kredytu hipotecznego z Caixabank SA. Zamieszczona w tej umowie „klauzula ustanawiająca minimalną stopę oprocentowania zmiennego" odnosi się do rocznej minimalnej nominalnej stopy procentowej w wysokości 2,85%, przy czym górny pułap tej stopy został ustanowiony na poziomie 12%. W dniu 7 lutego 2005 r. Youssouf Drame Ba zawarł umowę kredytu hipotecznego z Catalunya Caixa SA. „Klauzula ustanawiająca minimalną stopę oprocentowania zmiennego" odpowiada w tej umowie stopie w wysokości 3,75%, przy czym górny pułap został ograniczony do 12%.

12 Niezależnie od fluktuacji rynkowych stóp procentowych stopa oprocentowania obowiązująca dla umów zawartych przez powodów w postępowaniach głównych nie może być niższa niż wartość procentowa wskazana w „klauzuli ustanawiającej minimalną stopę oprocentowania zmiennego".

13 Uznając, że „klauzule ustanawiające minimalną stopę oprocentowania zmiennego" zostały im narzucone przez instytucje bankowe i że klauzule te stworzyły sytuację nierównowagi na niekorzyść powodów w postępowaniach głównych, J. Sales Sinués i Y. Drame Ba wytoczyli, indywidualnie, przed sądem odsyłającym powództwa o stwierdzenie bezskuteczności tych klauzul.

14 Przed wytoczeniem tych powództw stowarzyszenie konsumentów Adicae (Asociación de Usarios de Bancos Cajas y Seguros) wniosło przeciwko 72 instytucjom bankowym pozew zbiorowy mający na celu, w szczególności, doprowadzenie do zaniechania stosowania „klauzul ustanawiających minimalną stopę oprocentowania zmiennego" w umowach kredytu.

15 Opierając się na art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, strony pozwane w postępowaniach głównych wniosły o zawieszenie przedmiotowych postępowań w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie kończące postępowanie wszczęte pozwem zbiorowym, czemu sprzeciwiają się J. Sales Sinués i Y. Drame Ba.

16 Sąd odsyłający uważa, że w okolicznościach spraw rozpatrywanych w postępowaniach głównych art. 43 kodeksu postępowania cywilnego zobowiązuje go do zawieszenia toczących się przed nim postępowań wszczętych pozwami indywidualnymi do czasu wydania prawomocnego orzeczenia w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, przy czym taki skutek zawieszający prowadzi w nieunikniony sposób do podporządkowania pozwu indywidualnego pozwowi zbiorowemu zarówno w kwestii przebiegu postępowania, jak i jego rezultatu.

17 Sąd ten zaznacza również, że udział w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym jest związany z różnymi ograniczeniami, jako że zainteresowany podmiot musi, po pierwsze, ewentualnie zrezygnować z sądu właściwego ze względu na jego miejsce zamieszkania oraz, po drugie, możliwość przedłożenia, indywidualnie, uwag na poparcie pozwu zbiorowego jest ograniczona w czasie.

18 W tych okolicznościach Juzgado de lo Mercantil nº 9 de Barcelona (sąd gospodarczy nr 9 w Barcelonie, Hiszpania) postanowił zawiesić postępowania i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:

„1) Czy można uznać, [że przepisy hiszpańskie ustanawiają] skuteczny środek lub mechanizm odpowiadający ustanowionym w art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 wymogom?

2) W jakim zakresie ten skutek zawieszający w przypadku podniesienia nieważności [bezskuteczności] nieuczciwych warunków określonych w zawartej przez konsumenta umowie stanowi dlań przeszkodę i, efektem tego, naruszenie art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13?

3) Czy okoliczność, że konsument nie może odłączyć się [odstąpić] od powództwa zbiorowego, stanowi naruszenie art. 7 ust. 3 dyrektywy 93/13?

4) Czy też, przeciwnie, [skutek zawieszający przewidziany przez] art. 43 kodeksu postępowania cywilnego jest zgodny z art. 7 dyrektywy 93/13 ze względu na to, że prawa konsumenta są w pełni chronione w ramach pozwu zbiorowego, gdyż hiszpański porządek prawny przewiduje inne równie skuteczne w zakresie ochrony przysługujących mu praw mechanizmy procesowe oraz ze względu na przestrzeganie zasady pewności prawa?”.

19 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 9 września 2014 r. sprawy C-381/14 i C-385/14 zostały połączone do łącznego rozpoznania zarówno w ramach pisemnego i ustnego etapu postępowania, jak i do celów wydania wyroku.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

20 Za pomocą swoich pytań, które należy zbadać łącznie, sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego, które nakłada na sąd, przed którym toczy się postępowanie wszczęte wniesionym przez konsumenta pozwem indywidualnym mającym na celu spowodowanie stwierdzenia nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej przez tego konsumenta z przedsiębiorcą, obowiązek automatycznego zawieszenia takiego postępowania w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie, które miałoby zostać wydane w toczącym się postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym wniesionym przez stowarzyszenie konsumentów na podstawie art. 7 ust. 2 tej dyrektywy w celu, w szczególności, doprowadzenia do zaniechania stosowania w umowach tego samego typu warunków analogicznych do tych, których dotyczy wspomniany pozew indywidualny.

21 W celu udzielenia odpowiedzi na owe pytania należy przypomnieć, że zgodnie z art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13 państwa członkowskie przewidują stosowne i skuteczne środki mające na celu zapobieżenie dalszemu stosowaniu nieuczciwych warunków w umowach zawieranych przez przedsiębiorców z konsumentami. Równolegle do prawa podmiotowego konsumenta do wystąpienia do sądu o zbadanie nieuczciwego charakteru danego warunku umowy, której konsument jest stroną, przewidziany w art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13 mechanizm pozwala państwom członkowskim na wprowadzenie kontroli nieuczciwych warunków zawartych we wzorach umów w drodze powództw o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wytaczanych w interesie publicznym przez stowarzyszenia ochrony konsumentów.

22 W pierwszej kolejności, w odniesieniu do powództwa indywidualnego wytoczonego przez konsumenta, ustanowiony przez dyrektywę 93/13 system ochrony opiera się na założeniu, że konsument jest stroną słabszą niż przedsiębiorca, zarówno pod względem możliwości negocjacyjnych, jak i ze względu na stopień poinformowania (zob. wyrok z dnia 15 marca 2012 r., Pereničová i Perenič, C-453/10, EU:C:2012:144, pkt 27 i przytoczone tam orzecznictwo).

23 W celu zapewnienia tej ochrony nierówność między konsumentem a przedsiębiorcą może zostać zrównoważona jedynie poprzez pozytywną interwencję podmiotu niebędącego stroną umowy (wyrok z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 31).

24 W tym kontekście sąd krajowy jest zobowiązany do zbadania z urzędu nieuczciwego charakteru warunku umowy, z uwzględnieniem – zgodnie z wymogiem zawartym w art. 4 ust. 1 dyrektywy 93/13 – rodzaju towarów lub usług, których umowa dotyczy, i z odniesieniem, w momencie zawarcia umowy, do wszelkich okoliczności związanych z zawarciem umowy oraz do wszelkich innych warunków tej umowy lub umowy, od której ta umowa jest zależna (zob. podobnie wyrok z dnia 6 października 2009 r., Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, pkt 32).

25 Niemniej gdyby sąd krajowy stwierdził nieuczciwy charakter warunku, prawo konsumenta do skutecznej ochrony zawiera w sobie także uprawnienie do niedochodzenia swoich praw, tak że sąd krajowy musi uwzględnić, w odpowiednim przypadku, wolę wyrażoną przez konsumenta, jeżeli mając

świadomość niewiążącego charakteru danego nieuczciwego warunku, wskaże on jednak, iż sprzeciwia się temu, aby warunek ten został wyłączony, udzielając w ten sposób wyraźnej i wolnej zgody na dany warunek (zob. wyrok z dnia 15 stycznia 2013 r., Banif Plus Bank, C-472/11, EU:C:2013:88, pkt 35).

26 W drugiej kolejności, w odniesieniu do pozwów wnoszonych przez osoby i organizacje mające na mocy prawa krajowego uzasadniony interes, związany z ochroną konsumentów, o których mowa w art. 7 ust. 2 dyrektywy 93/13, należy podkreślić, że te osoby i organizacje nie znajdują się w gorszym położeniu w stosunku do przedsiębiorcy (wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 49).

27 Nie negując bowiem znaczenia głównej roli, jaką stowarzyszenia te powinny móc odgrywać w celu osiągnięcia wysokiego poziomu ochrony konsumentów w ramach Unii Europejskiej, należy jednak stwierdzić, że powództwo o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wniesione przez tego rodzaju stowarzyszenie przeciwko przedsiębiorcy nie charakteryzuje brak równowagi, jaki istnieje w ramach postępowania pomiędzy konsumentem a jego kontrahentem będącym przedsiębiorcą (zob. wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 50).

28 Takie zróżnicowane podejście znajduje poza tym potwierdzenie w przepisach art. 4 ust. 1 dyrektywy 98/27/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz.U. 1998, L 166, s. 51 – wyd. spec. w jęz. polskim, rozdz. 15, t. 4, s. 43) oraz art. 4 ust. 1 następującej po niej dyrektywy 2009/22/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 23 kwietnia 2009 r. w sprawie nakazów zaprzestania szkodliwych praktyk w celu ochrony interesów konsumentów (Dz.U. 2009, L 110, s. 30), zgodnie z którymi w przypadku wewnątrzwspólnotowego naruszenia prawodawstwa Unii dotyczącego ochrony konsumentów do rozpoznania powództw o nakazanie zaprzestania szkodliwych praktyk wniesionych przez stowarzyszenia konsumentów innych państw członkowskich właściwe są sądy państwa członkowskiego miejsca siedziby lub zamieszkania pozwanego (wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 51).

29 Należy dodać, że z prewencyjnego charakteru i odstraszającego celu powództw o zaniechanie, jak również z okoliczności, że są one niezależne od wszelkich konkretnych sporów indywidualnych, wynika, iż powództwa te mogą być wytaczane nawet w sytuacji, gdy warunki umowne, których dotyczy żądanie wydania zakazu stosowania, nie stały się jeszcze częścią żadnej konkretnej umowy (wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 37).

30 W związku z tym powództwo indywidualne i powództwo zbiorowe mają w ramach dyrektywy 93/13 odmienne przedmioty i skutki prawne, tak że związek o charakterze proceduralnym między przebiegiem jednego i drugiego postępowania może odnosić się jedynie do wymogów proceduralnych dotyczących w szczególności prawidłowego administrowania wymiarem sprawiedliwości oraz konieczności uniknięcia wydawania sprzecznych ze sobą orzeczeń, niemniej brak powiązania tych różnych powództw nie prowadzi do osłabienia ochrony konsumentów, jaką przewiduje dyrektywa 93/13.

31 Choć celem dyrektywy nie jest harmonizacja sankcji mających zastosowanie w wypadku stwierdzenia, w takim postępowaniu, nieuczciwego charakteru danego warunku umowy, to jednak jej art. 7 ust. 1 zobowiązuje państwa członkowskie do zapewnienia stosownych i skutecznych środków, mających na celu doprowadzenie do zaniechania stosowania nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (wyrok z dnia 26 kwietnia 2012 r., Invitel, C-472/10, EU:C:2012:242, pkt 35).

32 W tym względzie należy niemniej zauważyć, że w braku harmonizacji przewidzianych przez dyrektywę 93/13 środków proceduralnych regulujących stosunki pomiędzy postępowaniami wszczętymi pozwem indywidualnym a postępowaniami wszczętymi pozwem zbiorowym, ustanowienie takich środków należy do wewnętrznego porządku prawnego państw członkowskich na mocy zasady ich autonomii

proceduralnej, jednak pod warunkiem, że nie są mniej korzystne niż środki w przypadku podobnych spraw o charakterze krajowym (zasada równoważności) oraz że nie uniemożliwiają lub nie czynią nadmiernie utrudnionym wykonywania praw przyznanych konsumentom przez prawo Unii (zasada skuteczności) (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 grudnia 2013 r., Asociación de Consumidores Independientes de Castilla y León, C-413/12, EU:C:2013:800, pkt 30 i przytoczone tam orzecznictwo).

33 Jeżeli chodzi, po pierwsze, o zasadę równoważności, w świetle informacji wynikających z postanowienia odsyłającego nie wydaje się, aby art. 43 kodeksu postępowania cywilnego był odmiennie stosowany w sporach dotyczących praw opartych na prawie krajowym i sporach dotyczących praw opartych na prawie Unii.

34 Jeżeli chodzi, po drugie, o zasadę skuteczności, Trybunał stwierdził już, że każdy z przypadków, w których powstaje pytanie, czy krajowy przepis proceduralny czyni niemożliwym lub zbyt utrudnionym stosowanie prawa Unii, należy rozpatrywać z uwzględnieniem miejsca danego przepisu w całości procedury przed poszczególnymi sądami krajowymi, jej przebiegu i jej cech szczególnych. Z tej perspektywy należy uwzględnić zasady, które stanowią podstawę krajowego systemu sądowniczego, takie jak pewność prawa i powaga rzeczy osądzonej (zob. podobnie wyrok z dnia 29 października 2015 r., BBVA, C-8/14, EU:C:2015:731, pkt 26 i przytoczone tam orzecznictwo).

35 W niniejszym przypadku należy stwierdzić, że – co wynika również z wykładni przedstawionej przez sąd odsyłający – w okolicznościach takich jak te w rozpatrywanych sprawach, zgodnie z art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, sąd odsyłający jest zobowiązany do zawieszenia toczącego się przed nim postępowania wszczętego pozwem indywidualnym do czasu wydania prawomocnego orzeczenia w postępowaniu zapoczątkowanym pozwem zbiorowym, którego rozstrzygnięcie może zostać zastosowane w postępowaniu wszczętym pozwem indywidualnym i w związku z tym konsument nie może w dalszym ciągu korzystać indywidualnie z przyznanych przez dyrektywę 93/13 praw, odstępując od owego pozwu zbiorowego.

36 Taka sytuacja może zaś osłabić skuteczność ochrony przewidzianej przez tę dyrektywę ze względu na odmienny przedmiot oraz charakter mechanizmów ochrony konsumentów realizowanej przez te powództwa, na które to różnice wskazano w pkt 21–29 niniejszego wyroku.

37 Po pierwsze, konsument jest bowiem bezwzględnie związany wynikiem postępowania wszczętego pozwem zbiorowym, nawet jeśli zdecydował się on nie brać w nim udziału, a obowiązek ciążący na sądzie krajowym na mocy art. 43 kodeksu postępowania cywilnego uniemożliwia zatem temu sądowi dokonanie własnej oceny okoliczności toczącej się przed nim sprawy. W szczególności dla rozstrzygnięcia sporu wszczętego pozwem indywidualnym decydująca nie będzie ani kwestia indywidualnego negocjowania warunku, którego nieuczciwy charakter jest podnoszony, ani nawet rodzaj towarów lub usług, które stanowią przedmiot danej umowy.

38 Po drugie, na mocy art. 43 kodeksu postępowania cywilnego, zgodnie z jego wykładnią dokonaną przez sąd odsyłający, konsument jest uzależniony od terminu wydania orzeczenia w przedmiocie powództwa zbiorowego, a sąd krajowy nie może ocenić z tego punktu widzenia znaczenia zawieszenia postępowania wszczętego pozwem indywidualnym w oczekiwaniu na wydanie prawomocnego orzeczenia w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym.

39 Taka norma prawa krajowego okazuje się zatem niekompletna oraz niewystarczająca i nie stanowi ani odpowiedniego, ani skutecznego środka do realizacji celu polegającego na zaprzestaniu stosowania nieuczciwych warunków wbrew temu, co postuluje art. 7 ust. 1 dyrektywy 93/13.

40 Jest tak, tym bardziej że w prawie krajowym konsument, który chce wziąć udział w postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym, podlega, jak wynika z postanowienia odsyłającego, ograniczeniom związanym z ustaleniem sądu właściwego i zarzutami, jakie można podnieść. Ponadto, co nieuniknione, konsument traci prawa, które przysługiwałyby mu w postępowaniu wszczętym pozwem

indywidualnym, a mianowicie prawo do uwzględnienia całości okoliczności charakteryzujących jego przypadek oraz możliwość zrezygnowania z niestosowania nieuczciwego warunku, zwłaszcza jeśli nie może on odstąpić od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

41 W tej sytuacji warto poza tym podkreślić, że konieczność zagwarantowania spójności orzeczeń sądowych nie może usprawiedliwiać takiego braku skuteczności, ponieważ, jak zauważył rzecznik generalny w pkt 72 opinii, różnica charakteru pomiędzy kontrolą sądową wykonywaną w ramach postępowania wszczętego pozwem zbiorowym a taką kontrolą wykonywaną w ramach postępowania wszczętego pozwem indywidualnym powinna, co do zasady, zapobiegać ryzyku wydania sprzecznych ze sobą orzeczeń sądowych.

42 Ponadto – w odniesieniu do konieczności uniknięcia obciążenia sądów – skuteczne wykonywanie praw podmiotowych przyznanych konsumentom przez dyrektywę 93/13 nie może być podważane w oparciu o względy związane z organizację sądową danego państwa członkowskiego.

43 Mając na względzie całość powyższych rozważań, na zadane pytania należy odpowiedzieć, iż art. 7 dyrektywy 93/13 należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego takiego jak to rozpatrywane w postępowaniach głównych, które to uregulowanie nakłada na sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie wszczęte wniesionym przez konsumenta pozwem indywidualnym mającym na celu stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej przez tego konsumenta z przedsiębiorcą, obowiązek automatycznego zawieszenia takiego postępowania w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie, które miałoby zostać wydane w toczącym się postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym wniesionym przez stowarzyszenie konsumentów na podstawie art. 7 ust. 2 tej dyrektywy w celu doprowadzenia do zaniechania stosowania w umowach tego samego typu warunków analogicznych do tych, których dotyczy wspomniany pozew indywidualny, bez możliwości uwzględnienia znaczenia takiego zawieszenia z punktu widzenia ochrony konsumenta, który wystąpił do sądu z powództwem indywidualnym, oraz bez umożliwienia konsumentowi odstąpienia od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

W przedmiocie kosztów

44 Dla stron w postępowaniach głównych niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniach głównych, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (pierwsza izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 7 dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie stosowaniu uregulowania krajowego takiego jak to rozpatrywane w postępowaniach głównych, które to uregulowanie nakłada na sąd krajowy, przed którym toczy się postępowanie wszczęte wniesionym przez konsumenta pozwem indywidualnym mającym na celu stwierdzenie nieuczciwego charakteru warunku umowy zawartej przez tego konsumenta z przedsiębiorcą, obowiązek automatycznego zawieszenia takiego postępowania w oczekiwaniu na prawomocne orzeczenie, które miałoby zostać wydane w toczącym się postępowaniu wszczętym pozwem zbiorowym wniesionym przez stowarzyszenie konsumentów na podstawie art. 7 ust. 2 tej dyrektywy w celu doprowadzenia do zaniechania stosowania w umowach tego samego typu warunków analogicznych do tych, których dotyczy wspomniany pozew indywidualny, bez możliwości uwzględnienia znaczenia takiego zawieszenia z punktu widzenia ochrony konsumenta, który wystąpił do sądu z powództwem indywidualnym oraz bez umożliwienia konsumentowi odstąpienia od postępowania wszczętego pozwem zbiorowym.

Podpisy